

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА (м. Київ)
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗИНА
ЗАХІДНОЧЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (м. Пльзень, ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА)
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АДАМА МІЦКЕВИЧА (м. Познань, ПОЛЬЩА)
ПРИМОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (м. Копер, СЛОВЕНІЯ)

Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах

МАТЕРІАЛИ
X Міжнародної наукової конференції
(15–16 квітня 2021 року, Україна, м. Дніпро)

Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках

МАТЕРИАЛЫ
X Международной научной конференции
(15–16 апреля 2021 года, Украина, г. Днепр)

УДК 811.16'373
Л 43

Рекомендовано до друку на вченій раді факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (протокол № 9 від 23 березня 2021 р.)

Л 43   **Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах:**
X Міжнародна наукова конференція (м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 15–16 квітня 2021 року): матеріали / укладання і загальна редакція проф. Т. С. Пристайко. – Дніпро: Ліра, 2021. – 196 с.

ISBN

Збірник містить матеріали доповідей лінгвістів України, близького й далекого зарубіжжя, присвячені опису лексико-граматичних і семантичних інновацій процесів у сучасних слов'янських мовах, що виявляються у різних комунікативних сферах; дослідженню інноваційних явищ в аспектах сучасних наукових парадигм; розгляду мовних і мовленнєвих інновацій як об'єктів прикладної лінгвістики, лінгводидактики, теорії і практики перекладу. Низка розвідок містить результати вивчення лексико-семантичних і словотвірних інновацій, пов'язаних із пандемією коронавірусу COVID-19 у 2020–21 рр.

Для викладачів, науковців, аспірантів і студентів гуманітарних факультетів, а також для широкого кола читачів, яких цікавлять динамічні зміни, що відбуваються в сучасних слов'янських мовах.

Матеріали публікуються в авторській редакції.

ISBN

© Колектив авторів, 2021

© Пристайко Т. С., укладання, 2021

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ПРАКТИЧНИЙ ЗРІЗ

Сьогодні українська освіта, зокрема, медична, стає все більш популярною серед іноземців. Ми можемо спостерігати значне зростання груп студентів, для яких українська мова не рідна. Однак їм потрібно опанувати її в короткий термін в повному обсязі. Звичайно, для вирішення цієї задачі залучається чимала кількість філологів. В Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця, а також інших медичних університетах відбувається розширення кафедр україністики. З'являються нові підручники та посібники, орієнтовані на студентів, для яких наша мова не є рідною. Ці видання, звичайно, суттєво змінили ситуацію із викладанням української мови для іноземців. Однак попри численні здобути, появу нових методичних напрацювань ми досі не можемо відповісти на всі виклики, пов'язані з цим питанням. В умовах дистанційної освіти ситуація лише погіршується. Через технічні проблеми, нестабільний зв'язок студенти не можуть опанувати програми в повному обсязі. Такий стан речей зумовлює актуальність нашого дослідження.

Варто зазначити, що в науковій літературі це питання вже оглядалось. Так, О. Туркевич у своїй розвідці оглянула становлення методики викладання української мови в 90-х роках минулого століття, вказавши основні аспекти формування підручників та порядок їх виникнення [3]. С. Цуркан звернула увагу на сучасні тенденції у викладанні, зокрема, науковиця зазначила, що нині в Україні панує комплексний, компетентнісний підхід [4]. С. Палінська відзначила, що у нас досі відсутній єдиний заклад, який займався би питаннями викладання української як іноземної, через що сучасні методичні розробки носять спорадичний характер [1]. Г. Шелест у власній розвідці пропонує практичні прийоми для полегшення засвоєння лексичного та граматичного матеріалу [5]. Цікавих та ґрунтовних розвідок з цього питання чимало. Однак педагогічна практика щороку зростає, і її необхідно аналізувати та трансформувати з урахуванням здобутків та проблем, з якими ми маємо справу.

Мета цієї статті: окреслити основні складнощі у вивченні української мови іноземними студентами. Для реалізації мети було виконано низку завдань: розроблено опитувальник, проведено анкетування студентів-іноземців, проаналізовано їх відповіді та дано загальні поради щодо подальшої роботи із цією групою здобувачів вищої освіти.

Найбільшим викликом для сучасних мовознавців, на нашу думку, є забезпечення відповідними методичними матеріалами тих україністів, які викладають в медичних закладах. Адже склад студентів-іноземців тут різноманітний. Сьогодні в ньому зростає частка тих здобувачів вищої освіти, в яких рідною є мова, що дуже відрізняється від української, наприклад, хінді чи фарсі. Відповідно, саме в цих групах слухачів освітніх курсів будуть виникати найбільші проблеми з опануванням матеріалу. Аби дізнатися, чи так це насправді, нами було організоване анкетування студентів. Воно проводилося на добровільній основі. Однак взяти участь в ньому змогли лише студенти першого і другого курсу, оскільки в старших рівнях володіння матеріалом традиційно вищий. Це анкетування мало підважити досвід викладання в групах та допомогти узагальнити певні аспекти.

В анкеті містилися питання з фонетики, граматики, лексики, синтаксису. Студент мав можливість дати відповідь на кожне або ж лише на кілька (які для нього видадуться легкими). Загалом було опитано 20 студентів другого курсу і 17 студентів першого. Для отримання найбільш достовірних результатів здобувачів освіти було розсаджено по одному, аби вони не могли списувати. Також було проконтрольовано, щоб учасники анкетування не могли в цей момент підказувати один одному відповіді за допомогою мови жестів або інших сигналів.

Практика викладання української мови як іноземної, а також анкетування, проведене в двох групах студентів виявили низку проблем у засвоєнні матеріалу. Серед них найбільш виразними виявились наступні:

- Засвоєння фонетичної системи мови. Це пов'язано з тим, що фонетичний склад рідної мови студентів (зокрема, хінді) суттєво відрізняється. Проблеми виникають із розумінням букв, які позначають два звуки, буквосполучень, які позначають один звук, подвоєнь тощо. подібні складнощі виражаються при транслітерації прізвищ та імен студентів (що підтверджується результатами анкетування).

- Опанування граматики. Найбільші складнощі викликають закінчення у іменниках, прикметниках, числівниках. При цьому студенти розрізняють відмінки та чітко визначають, скільки їх є в українській мові.

- Синтаксис. Понад 80 % респондентів не змогли впоратися з поставленим завданням: визначити граматичну основу простого речення. при цьому ці ж студенти раніше правильно відповідали на тестові питання, які було пов'язані з визначенням ролі у реченні тієї чи іншої мовної одиниці. Це свідчить про те, що їм важко засвоїти синтаксичну систему загалом.

Звичайно, велику проблему для іноземних студентів становить засвоєння лексичних та фразеологічних одиниць. Проведене нами опитування показало, що навіть ті студенти, які вивчають українську мову рік і більше, не можуть впоратися навіть з одним поширеним фразеологізмом із запропонованих, наприклад, *«накивати п'ятами»*. Однак подібна проблема якраз не має викликати суттєвого занепокоєння у викладачів, оскільки рівень розуміння ідіом є найвищим рівнем опанування мовної системи.

Сучасна методика викладання української мови може вирішити подібні проблеми. Але для цього необхідне виконання кількох вимог: збільшення часу на вичитування мовного матеріалу, розробка додаткових матеріалів, в тому числі, навчальних відео та аудіо, надання студентам можливості спілкуватися між групами в процесі навчання. Важливо, щоб вони спілкувалися не лише з такими самими студентами-іноземцями, які демонструють невисокий рівень володіння матеріалом, а й з носіями мови. Такий підхід якраз допоможе їм краще засвоїти граматику, фонетику, лексикологію, зробити підступи до фразеології.

Звичайно, подане дослідження не може в повній мірі окреслити проблемні аспекти вивчення української мови як іноземної. Існує необхідність проводити серію анкетувань та досліджувати стан ситуації в динаміці. При цьому, на наш погляд, до подібних опитувань варто залучати як нових студентів, які тільки почали вивчати українську (аби відслідковувати якість підготовки на початках), а також тих, хто раніше пройшов анкетування (аби відслідкувати зміни і виділити основні проблеми). В сучасних умовах такі опитування будуть проводитися нами за допомогою програмного забезпечення, зокрема, Google-форм. Однак такий варіант анкетування ми вважаємо менш достовірним, ніж просте письмове опитування (оскільки при його проведенні респонденти зможуть скористатися додатковою літературою). Але це перспективи для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Палінська О. Принципи оптимізації роботи на занятті з української мови як іноземної. Българска україністика. 2012. Брой 1. С. 104–115.
2. Пальчикова О. О. Реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 20 с.
3. Туркевич О. Методика викладання української мови як іноземної: основні тенденції становлення терміносистеми протягом 90-х років XX століття. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA*. 2013, vol. I, pp. 231–235. I

4. Цуркан М. Методика викладання української мови як іноземної на синхронному зрізі XXI століття: тенденції розвитку. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 1 (97). С. 97–101.
5. Шелест Г. Ю. Вивчення української мови як іноземної: проблеми, нові методики, перспективи. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 3. Т 1. С. 51–55.

Н. С. Голікова (м. Дніпро)

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ НОВОТВОРИ У СМІХОВІЙ КУЛЬТУРІ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

В емоційно-оцінній площині мовотворчості П. Загребельного смислово навантаженими є текстові одиниці – *стилістем*, що оприявлюють категорію гумору в індивідуально-мовній картині світу прозаїка й водночас становлять один із художньо ословлених сегментів сміхової культури в ціннісній картині світу української етноспільноти. До лінгвальних репрезентантів письменницької сміхової культури належать численні авторські новотвори (потенціоналізми, okazіоналізми, okazіональні сполучення слів), okazіональні антропоніми, фольклоризми (загальнономвні й okazіональні фразеологізми та паремії), різнотипні інтертекстеми тощо. Дослідження таких стилістем дає змогу актуалізувати низку питань, пов'язаних із потребою всебічного аналізу лінгвоодиниць, які маркують ідіолект П. Загребельного, відбиваючи індивідуально-стильові особливості «стратегічних» засобів сміхотворення в його художній прозі.

Відомо, що саме явище сміхової культури в художній літературі обґрунтував М. М. Бахтін у 60-х роках ХХ ст. Науковець розглянув жанрові особливості роману Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель», проаналізував, зокрема, систему образів твору й дійшов висновку, що народна культура карнавалізує повсякдення під час свят і в такий спосіб перетворює сміх на багатовимірну культурну гру [1, с. 536]. Кваліфікуючи гумор як світоглядний феномен, М. М. Бахтін під гаслом сміхової культури дослідив усі твори М. Гоголя, що дало змогу й іншим літературознавцям (С. С. Аверінцев, Д. С. Лихачов, В. Я. Пропп та ін.) поширити це поняття на творчість тих чи тих письменників.

В українській літературі традиції сміхотворення започаткував І. Котляревський в «Енеїді» (1798) – епічній бурлескно-травестійній поемі, у якій змодельовано й вербалізовано поняття сміхової культури. Багато письменників ХІХ – ХХ ст. наслідували класика, реалізувавши в різножанрових творах багатство виражально-зображальних засобів, що репрезентують категорію гумору. На нашу думку, традиції сміхотворення, започатковані в «Енеїді» І. Котляревського, помітно вплинули на формування гумористично-оповідної тональності романів «Левине серце» і «Вигнання з раю» П. Загребельного, які між собою пов'язані сюжетом і персонажами. З перших і до останніх сторінок діалогії сприймаємо тексти цих художніх творів як вмістище філософських знань українського народу про світ. Герої романів з оптимізмом ставляться до будь-яких проблем, неодмінно вирішуючи їх за допомогою сміху. Наприклад: – **Сміх** – це здоров'я трудящих, – поважно сказав Варфоломій Кнурець. І повторив: – Здоров'я трудящих [4, с. 112]; Стотурботний день кінчився **реготом**, і Гриша повірив у силу життя [4, с. 318]; – **Ха-ха-ха!** – **Го-го-го!** – **Хе-хе-хе!** – **Га-га-га!** – **Хи-хи-хи!** – **Ги-ги-ги!** – **Хо-хо-хо!** – **Ге-ге-ге!** Отак би **сміялися** веселоярівці і так би жили, **сміючись**, коли б не... так якщо б не... та аби не... та що би не... [4, с. 318–319]. Слововживання **сміх**, **регит**, **сміялися**, **сміючись** у проілюстрованих висловленнях, а також низка звуконаслідувальних вигуків в останньому синтаксичному сегменті є тими релевантними одиницями, які «насихують» гумористичною аксіологією семантичну структуру не лише наведених лінійних контекстів, а й увесь зміст творів. Вони підтверджують, що для персонажів романів «Левине серце» й «Вигнання з раю» сміх як вияв радості, веселощів, нервового збудження – це не просто психофізіологічна функція людини, а насущна потреба, невід'ємний атрибут їхнього життя [2, с. 70].